

УДК 351.851:37](477)

DOI: 10.31673/2786-7412.2023.029611

Тетяна КРАСНОБОКА

кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри права та публічного управління
Житомирського державного університету імені Івана Франка,
м. Житомир
ORCID ID: 0000-0002-3727-3956
e-mail: koval@zu.edu.ua

Tetiana KRASNOBOKA

Candidate of Philosophical Sciences (PhD), Docent,
Associate Professor of the Department of Law Public Administration
Zhytomyr Ivan Franko State University, Zhytomyr
ORCID ID: 0000-0002-3727-3956
e-mail: koval@zu.edu.ua

Людмила ШКІЛЬ

кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри публічного управління та адміністрування
Державного університету інформаційно-комунікаційних технологій, м. Київ
ORCID ID: 0000-0003-2410-1159
e-mail: lshkill@ukr.net

Liudmyla SHKIL

Candidate of Philosophical Sciences (PhD), Docent,
Associate Professor of the Department of Public Administration,
State University of Information and Communication Technology, Kyiv
ORCID ID: 0000-0003-2410-1159
e-mail: lshkill@ukr.net

Марія ОГОРДНІЙЧУК

кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри права та публічного управління
Житомирського державного університету імені Івана Франка,
м. Житомир
ORCID ID: 0000-0002-9050-8523
e-mail: n-marika@ukr.net

Maria OGORODNIYCHUK

Candidate of Philosophical Sciences (PhD), Docent,
Associate Professor of the Department of Law Public Administration
Zhytomyr Ivan Franko State University, Zhytomyr,
ORCID ID: 0000-0002-9050-8523
e-mail: n-marika@ukr.net

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ ОСВІТОЮ
В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

PUBLIC ADMINISTRATION IN CONTEXT
OF EUROPEAN INTEGRATION OF UKRAINE

Проаналізовано трансформаційні зміни, які відбуваються в державному управлінні освітою, показано як вони впливають на державну політику в галузі управління освітою. Показано, як це сприяє переходу до державно-громадського характеру керування освітою й автономності закладів освіти та як це сприяє розвитку організаційно-правових форм установ освіти. Таким чином, це зумовлює необхідність у вирішенні таких питань, як адміністративно-правове врегулювання освітніх відносин, створення та розробка на базі новітньої освітньої моделі в українському суспільстві стратегії освітньої політики, яка є базовою частиною державної соціальної політики. Зрозуміло, що формування та відтворення людських ресурсів неможливе без освіти. Саме тому політика в галузі освіти має бути виваженою та обґрунтованою, інакше – безлад у цій сфері становитиме загрозу безпеці держави, суспільству, особистості, адже зниження освітнього рівня населення веде до зниження якості людських ресурсів та інтелектуального потенціалу суспільства загалом. Ключова ідея статті полягає в тому, що майбутнє процвітаючої держави України у великій мірі залежить від розвитку національної освіти.

Ключові слова: освіта, державне управління, освітня політика, національна освіта, суспільство, правова політика.

The transformational changes taking place in the state management of education are analyzed, and it is shown how they affect the state policy in the field of education management. It is analyzed how this contributes to the transition to the state-public character of education management and the autonomy of educational institutions and how it contributes to the development of organizational and legal forms of educational institutions. Thus, this necessitates the solution of such issues as the administrative and legal regulation of educational relations, the creation and development on the basis of the newest educational model in Ukrainian society of the educational policy strategy, which is a basic part of the state social policy. Since the development of the field of education is a determining condition for the functioning of any state, the issue of forming the state education policy is of important and strategic importance for the development of the state, ensuring scientific and technological progress and economic growth. Education acts as a basis that contributes to the constant development of science, culture, standards of public life and society. Formation and reproduction of human resources is impossible without education. That is why the policy in the field of education must be balanced and justified, otherwise the disorder in this field will pose a threat to the security of the state, society, and the individual, because a decrease in the educational level of the population leads to a decrease in the quality of human resources and the intellectual potential of society in general. The key idea of the article is that the future of the prosperous state of Ukraine largely depends on the development of national education.

The study of the current state of state policy in the field of education and the prospects for its reform in order to improve quality can be used for further scientific

research on this issue, for compiling manuals on the theory and practice of decision-making, public administration, management in the field of education.

It is shown that the state policy in the field of education is the basis of the national policy with a comprehensive comprehensive system of measures of state institutions regarding purposeful management of the educational sphere, in order to improve the efficiency of its functioning and its prestige and importance in society.

Keywords: *education, state administration, educational policy, national education, society, legal policy.*

Постановка проблеми. Агресія РФ на території України спричинила багато проблем економічного, гуманітарного, соціального характеру. Ця військова ескалація, окрім того, призвела до великої кількості людських жертв, руйнації зазнали об'єкти транспортної, соціальної, інженерної критичної інфраструктури низки областей України, в тому числі й заклади освіти. Агресор цілеспрямовано нищить осередки культури, намагається залякати цивільне населення.

Варто зауважити, що ці події вплинули на навчальний процес на всіх рівнях. Велику частину учнів та здобувачів вищої освіти було переведено на дистанційну форму навчання, умовою функціонування всіх закладів стало наявність укриття, оскільки навчальний процес постійно переривають повітряні тривоги. Післявоєнна відбудова України залежатиме від ресурсів, як економічних, так і соціальних. Тому важливою є підготовка кваліфікованих кадрів.

Освітня політика є складовою загальнодержавної стратегії розвитку кожної країни, індикатором її світогляду та показником реалізації принципу співробітництва між державами з метою збереження власних традицій та світової інтеграції. Ізоляція освітнього простору за умов глобальних викликів та швидких технологій неможлива. Вплив зовнішніх факторів на формування сучасної освітньої політики України має системний і небезпечний характер.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Ключові ідеї до осмислення напрямів державної політики України в контексті європейської освітньо-культурної та науково-технічної інтеграції надають праці вчених-практиків у цій галузі (В. Андрущенко, М. Згуровський та ін.). Окремо варто проаналізувати праці, присвячені сучасним викликам євроінтеграції та тенденціям в організації менеджменту вищої освіти (Л. Даниленко, І. Поліщук, О. Черненко та ін.). Ці та ряд інших джерел дозволяють вивчати перспективи формування освітньої та наукової стратегії європейської інтеграції, які потребують політологічного аналізу.

Мета статті. полягає в аналізі процесу становлення державної політики в галузі освіти України та у з'ясуванні можливих шляхів її удосконалення.

Виклад основного матеріалу. Серед напрямів європейської інтеграції саме культурно-освітній та науково-технічний займають особливе місце. Це обумовлено потенційною можливістю досягти вагомих успіхів у інтеграційному процесі саме на цих напрямках. Вони охоплюють галузі середньої та вищої освіти, перепідготовку кадрів, науку, культуру, мистецтво, технічну і технологічну сфери. Державна політика України на відповідних напрямках полягає у впровадженні європейських норм і стандартів у освіті, науці і техніці, поширенні власних культурних і науково-технічних здобутків у ЄС. У кінцевому рахунку ці кроки повинні сприяти підвищенню в Україні європейської культурної

ідентичності та інтеграцію до загальноєвропейського інтелектуально-освітнього та науково-технічного середовища.

Реалізація ефективної державної політики України в сфері науки, освіти та культури у контексті європейської інтеграції передбачає взаємне зняття будь-яких принципових, на відміну від технічних, обмежень на контакти й обміни, на поширення інформації. Особливо важливим є здійснення спільних наукових, культурних, освітніх та інших проєктів, залучення українських вчених та фахівців до загальноєвропейських програм наукових досліджень [2].

Реалізація стратегії Європейської інтеграції України потребує модернізації освітньої галузі, яка в сучасних умовах стає провідним генератором суспільно-політичних і культурних змін. Процес змін освіти та науки в Україні передбачає створення якісно нової системи управління закладами освіти. Європейський вибір України зумовлює необхідність формування освітньої та наукової стратегії європейської інтеграції.

Практичне здійснення інтеграційного процесу можливе лише за умови доповнення загальноєвропейського виміру співпраці регіональною інтеграцією та поглибленням галузевого співробітництва України і ЄС.

Повною мірою поважаючи права, компетенцію один одного щодо змісту навчання та організації освітніх систем, а також культурне, мовне розмаїття, Україна та ЄС в рамках «Угоди про Асоціацію з ЄС» зобов'язались сприяти розвитку співпраці в галузі освіти, навчання та молодіжної політики з метою покращення взаєморозуміння, активізації міжкультурного діалогу, посилення знань щодо відповідних культур. Так, наприклад, співпраця у сфері освіти, серед іншого, базуватиметься на Болонському процесі, а також на Рекомендаціях Європейського Парламенту та Ради від 15 лютого 2006 р. щодо подальшої європейської співпраці щодо якості вищої освіти та від 23 квітня 2008 р. щодо встановлення рамок європейських кваліфікацій для навчання протягом життя. У контексті молодіжної політики Україна та ЄС погодилися поглиблювати співпрацю та обмін досвідом у цій сфері.

Вітчизняні дослідники Даниленко Л.І та Поліщук І.В. зазначають, що «Така співпраця, зокрема, спрямовуватиметься на: сприяння інтеграції молоді в суспільство загалом, заохочуючи її активну громадську позицію та ініціативність; сприяння молоді в отриманні знань, навичок та професійних умінь поза освітньою системою, включаючи волонтерство, та визнання цінності такого досвіду; активізацію співпраці з третіми країнами; розвиток співпраці між молодіжними організаціями в Україні, в ЄС та його державах-членах; просування здорового способу життя молоді; активізацію мобільності студентів та викладачів, полегшення доступу до освіти» [3, с. 128].

Інноваційна за своїм змістом і характером динаміка розвитку сучасного світового господарства, що базується на факторах науково-технічного прогресу, вимагає від держав вибору відповідних моделей економічного зростання. Таким чином, перед державною політикою України ставиться найважливіше завдання – перехід на інноваційний шлях розвитку, який базується на впровадженні досягнень науки, техніки і технологій в усі сфери національного господарства. Дослідник Красняков Є.В вказує, що «у контексті розвитку та поглиблення процесів інтернаціоналізації світової економічної і науково-технічної сфер вирішальне значення в підвищенні ефективності реалізації національної стратегії

інноваційного розвитку України в контексті європейської інтеграції набуває використання переваг міжнародної науково-технічної інтеграції» [4, с. 12].

Стратегія держави в галузі науки і техніки складає сукупність глобальних довгострокових цілей і завдань національного науково-технічного розвитку, на основі яких здійснюється розробка і реалізація основних напрямків і механізмів науково-технічної політики. Дослідник Фірстов С. відзначає, що «науково-технічна політика держави, будучи системою взаємозалежних державних заходів для ефективного вирішення основних завдань і комплексного розвитку науково-технічної сфери, містить в собі основні цілі, принципи, напрямки і способи впливу держави на учасників науково-технічної та інноваційної діяльності, в тому числі в сфері міжнародного науково-технічного співробітництва» [8, с. 36].

Загальна ціль державної політики України в контексті її європейської інтеграції полягає у формуванні відкритого та інклюзивного суспільства, що базується на спільних цінностях, через покращення доступу до освіти, роботи та медичних послуг, особливо для найбільш вразливих груп населення, включаючи людей, які постраждали від конфлікту на сході країни. Серед основних цілей виокремлюється сталий розвиток науково-дослідної сфери, освіти, молодіжного співробітництва, культури та міжнародного обміну; розширення значущих, сталих та ефективних міжрегіональних та міжнародних обмінів на рівні громадян та між установами. До цього можна додати покращення доступу до якісної освіти та соціальних послуг для всіх громадян, а також зміцнення спроможностей та вдосконалення практики в сфері досліджень, вищої освіти, стипендіальних програм та культури.

Необхідним залишаються й вдосконалення освітніх, дослідницьких програм і програм для молоді на національному та європейському рівнях; зміцнення спроможності щодо зменшення відтоку висококваліфікованих кадрів і сприяння обігу талантів. У контексті державної політики в галузі освіти плануються посилення координації у сфері досліджень та культурного розвитку з державами-членами ЄС. Координація гуманітарних донорів забезпечується Департаментом гуманітарної допомоги та цивільного захисту Європейської Комісії (ЕЧНО) [5].

Болонський процес став поштовхом для перегляду принципів і методології контролю якості освіти за міжнародними стандартами і позитивно впливає на якість підготовки студентів в українських вузах. Черненко О., відзначає, що «створення європейського простору вищої освіти сприятиме високій мобільності й конкурентоспроможності знань і умінь українських громадян» [9, с. 34]. 19 червня 1999 р. в старому європейському університеті – університеті італійського міста Болонья міністри освіти двадцяти дев'яти держав від імені своїх урядів підписали спільний документ – «Болонську декларацію», в якій визначили напрямки реформування вищої освіти на континенті. Країни-учасниці узгодили спільні вимоги, критерії та стандарти національних систем вищої освіти і домовилися про створення єдиного європейського освітнього та наукового простору. В рамках цього простору мають діяти єдині вимоги до визнання дипломів про освіту, працевлаштування та мобільності громадян, що істотно підвищить конкурентоспроможність європейського ринку праці та освітніх послуг.

Україна офіційно приєдналася до Болонського процесу, тобто процесу структурного реформування вищої освіти та приведення його стандартів у

відповідність до загальноєвропейських, на зустрічі міністрів освіти 45 країн в норвезькому місті Бергені в травні 2005 р. Цілісна політика ЄС, яка розробляється і здійснюється в галузі вищої освіти в останні десятиріччя, сприяє формуванню наднаціональних інститутів, послідовній роботі зі створення загальноєвропейської системи вищої освіти. Важлива особливість політики ЄС у цій сфері полягає у взаємодії створених наднаціональних інститутів, перш за все Генерального Директорату освіти і культури Європейської Комісії та національних органів у створенні загальноєвропейських інформаційних і координаційних структур, розробці загальноєвропейських програм у сфері вищої освіти з виділенням фінансових коштів для їх реалізації. Цілеспрямованою є й спільна діяльність країн із формування загальноєвропейської системи освіти в межах Болонського процесу. Україна рішуче крокувала до цієї події. Приєднання до Болонського процесу зумовило здійснення важливих змін у системі вищої освіти. Відповідно до угоди запроваджено кредитно-модульну систему організації навчального процесу на перших курсах закладів вищої освіти різних рівнів акредитації, підготовлено програми навчання (експериментальні навчальні плани), адаптовано шкалу оцінювання знань студентів та учнів, розроблено методикку перерахування обсягу навчального навантаження чинних навчальних планів у кредити, адаптовано до європейських вимог вищої освіти окремі документи (інформаційний пакет, академічна довідка, додаток до диплома). Схвалено колегією МОН України та громадською колегією новий Перелік галузей знань, бакалаврських програм. Серед важливих для України залишається проблема якості освіти. Філіпова В.Д. відзначає, що «національна вища школа відкриває для себе можливості набути нових позитивних рис, що складаються на основі інтеграційних тенденцій, а також визначити своє місце на теренах європейського освітнього простору» [7, с. 157].

У цьому контексті не можна не відмітити надзвичайно потужну і стратегічно важливу ініціативу, з якою виступив доктор філософських наук, професор, член-кореспондент НАН України, академік НАПН України, ректор НПУ імені М.П. Драгоманова В. Андрущенко.

Його ідея Педагогічної Конституції Європи, як соціальної потреби, можливості та реальності європейського простору освіти, органічно вписується в загальний контекст наших євроінтеграційних устремлінь і, що є ще надзвичайно важливим так це те, що вона знайшла абсолютне схвалення з боку керманців педагогічної освіти в тих країнах, які власне представляють ЄС. Значимість цього проекту полягає і в тому, що це одне із небагатьох починань, яке Україна вносить в порядок денний Брюсселю, а не підхоплює те, що ми, зазвичай, переймаємо від наших цивілізаційних сусідів. Адже створення Асоціації (консорціуму) ректорів педагогічних університетів Європи, прийняття Звернення до Парламентів європейських країн щодо підтримки вчителя та педагогічної освіти вимагає реалізації конкретних заходів, мобілізації ресурсів, опрацювання та впровадження ефективних технологій підготовки нового вчителя для об'єднаної Європи ХХІ століття. В. Андрущенко зазначає: «Ініціатива України щодо актуалізації цього процесу на теренах Європи є цілком закономірною й зрозумілою. Україна – педагогічна, ширше – велика гуманітарна держава. ...Переконаний, наша ініціатива буде підтримана народами і культурами Європи, їх провідниками і керманічами» [1, с. 680].

Ось чому процеси інтернаціоналізації та глобалізації вищої школи є об'єктивними витоками дії законів еволюційного розвитку суспільства. Зближення закладів вищої освіти різних країн, національних освітніх систем, навіть з подальшою інтеграцією в міжнародні інститути, є процесом інтернаціоналізації вищої освіти, що розпочався задовго до її глобалізації. Не можна не погодитися і з іншим підходом, відповідно до якого глобалізація системи освіти більшою мірою виглядає як гомогенізація, масова культура, транснаціоналізація, у результаті чого виникає гібридна глобальна система освіти, вбудовування в яку вимагає трансформації національних освітніх систем із досить суперечливими наслідками. Інтернаціоналізація вищої школи є тісною взаємодією національних освітніх систем, формування мультикультури з можливістю збереження певної унікальності навіть при створенні об'єднань. Помінова І. вказує, що «глобалізація вищої школи є синтезом, уніфікацією вищої освіти різних країн, що дозволяє національним освітнім системам прискорювати процеси включення у світову економіку і, водночас, створює загрозу певної втрати національних традицій в освітній сфері» [6].

Висновки і пропозиції. Україна має використовувати усі можливості Угоди про асоціацію для прискорення реформ у сфері науково-технічного розвитку. У 2017–2018 рр. громадська організація «Агенція європейських інновацій» провела закриті зустрічі зі стейкхолдерами та круглий стіл, де експерти визначили, що необхідно для розвитку інновацій в економіці та як адаптувати європейський досвід до українських реалій. За результатами обговорень було презентовано пакет із шести аналітичних документів із рекомендаціями щодо розвитку науково-технічної сфери України. Команда проекту активно вела переговори з МОН України щодо зміни підходів до фінансування наукових розробок, а також використання Україною можливостей асоційованого членства у Рамковій програмі ЄС з досліджень та інновацій «Горизонт 2020». У результаті, пропозиції експертів було включено в урядову Дорожню карту входження України в Європейський дослідницький простір та враховано у затверджених урядом Положенні про конкурс проектів «Горизонт-2020» та змінах до Порядку його проведення.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Андрущенко В. Педагогічна Конституція Європи як соціальна потреба, можливість і реальність європейського простору освіти. *Україна Дипломатична*, 2012. № 13. С. 679–680.
2. Верховна Рада України. Указ Президента України Про затвердження Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу. №615/98. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/615/98#Text> (дата звернення: 05.10. 2023).
3. Даниленко Л.І., Поліщук І.В. Перспективи та виклики євроінтеграційних процесів для України: *навч.-метод. матеріали*, К. : НАДУ, 2013. 132 с.
4. Красняков Є.В. Освітня політика як інструмент впливу держави на систему освіти, *Шлях освіти*. 2006. № 4. С. 11–13.
5. Міністерство розвитку економіки та сільського господарства України. Стратегічна Програма допомоги ЄС на період 2018–2020 рр. URL : <https://www.me.gov.ua/Documents/Download?id=0395421d-2a15-48b2-b0b1-bee13c882637> (дата звернення: 04.10.2023).

6. Помінова І. Інституційна трансформація вищої освіти як траєкторія ефективної інтеграції в сучасну світову економіку. *БізнесІнформ*, 2015. №1. URL : https://www.businessinform.net/export_pdf/business-inform-2015-1_0-pages-34_39.pdf (дата звернення: 05.10.2023).
7. Філіпова В.Д. Законодавство як чинник державної політики в галузі освіти України: нормативно-правовий аспект. *Державне управління: інвестиції: практика та досвід*, 2013. № 10. С. 155–158.
8. Фірстов С., Левіна Д., Патрах Т., Чернишов Л. Рамкові програми Євросоюзу в контексті створення єдиного наукового простору. *Вісник НАН України*, 2004. № 5. С. 35–44.
9. Черненко О. Особливості менеджменту та маркетингу вищої освіти в контексті європейської інтеграції. *Le tendenze e modelli di sviluppo della ricerche scientifici*, 2020. Т. 1. С. 33–35.

REFERENCES

1. Andrushchenko, V. (2012), Pedagogichna Konstytutsiia Yevropy yak sotsialna potreba, mozhlyvist i realnist yevropeiskoho prostoru osvity. *Ukraina Dyplomatychna*, № 13, P. 679–680.
2. Verkhovna Rada Ukrainy (1998), Ukaz Prezydenta Ukrainy Pro zatverdzhennia Stratehii intehratsii Ukrainy do Yevropeiskoho Soiuzu, №615/98, [Online], available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/615/98#Text> (Accessed 05 October 2023).
3. Danylenko, L.I., Polishchuk, I.V. (2013), Perspektivy ta vyklyky yevrointehratsiinykh protsesiv dlia Ukrainy, NADU, Kiev, Ukraine.
4. Krasniakov, Ye.V. (2006), “Osvitnia polityka yak instrument vplyvu derzhavy na systemu osvity“, *Shliakh osvity*, № 4, P. 11–13.
5. Ministerstvo rozvytku ekonomiky ta silskoho hospodarstva Ukrainy (2018), Stratehichna Prohrama dopomohy YeS na period 2018–2020, [Online], available at: <https://www.me.gov.ua/Documents/Download?id=0395421d-2a15-48b2-b0b1-bee13c882637> (Accessed 04 October 2023).
6. Pominova, I. (2015), “Instytutsiina transformatsiia vyshchoi osvity yak traiektoriia efektyvnoi intehratsii v suchasnu svitovu ekonomiku“, *BiznesInform*, №1, [Online], available at: https://www.businessinform.net/export_pdf/business-inform-2015-1_0-pages-34_39.pdf (Accessed 05 October 2023).
7. Filipova, V.D. (2013), “Zakonodavstvo yak chynnyk derzhavnoi polityky v haluzi osvity Ukrainy: normatyvno-pravovyi aspekt“, *Derzhavne upravlinnia: investytsii: praktyka ta dosvid*, № 10, P. 155–158.
8. Firsov, S., Levina, D., Patrah, T., Chernyshov, L. (2004), “Ramkovi prohramy Yevrosoiuzu v konteksti stvorennia yedynoho naukovooho prostoru“, *Visnyk NAN Ukrainy*, № 5, P. 35–44.
9. Chernenko, O. (2020), “Osoblyvosti menedzhmentu ta marketynhu vyshchoi osvity v konteksti yevropeiskoi intehratsii“, *Le tendenze e modelli di sviluppo della ricershe scientifici*, Т. 1, P. 33–35.